

קרדיט

הדיאלוג הישראלי-אמריקאי בראשיתה של מלחמת לבנון הראשונה – רקע, מהלכים ולקחים

זכי שלום

שבועות ספורים לאחר פרוץ מלחמת לבנון הראשונה (יוני 1982), פוגש ראש הממשלה מנחם בגין את נשיא ארצות הברית רונלד רייגן. מטבע הדברים, הפגישה מתמקדת בסוגיית המלחמה. על רקע תמונות קשות המרצדות על מסכי הטלוויזיה בארצות הברית ומחאות רבות בזירה הבינלאומית, מחויב הנשיא להביע את ביקורתו על הפעולה הישראלית בלבנון ועל תוצאותיה הקשות. עם זאת, אופי הביקורת מתון וטומן בחובו מסר ברור שלממשל יש עניין לדלג מעבר למחלוקות הקיימות, כדי להגיע להבנות אסטרטגיות שישרתו את האינטרסים האסטרטגיים של שתי המדינות. מאמציו האינטנסיביים של ראש הממשלה בגין לשכנע את הממשל בצדקת המלחמה ממקדים את מרבית הדיון בסוגיית המלחמה, ומסיטים במידה רבה את הדעת מן הצורך לנצל מפגש חשוב זה כדי לממש את האינטרס העליון של שני הצדדים – להעצים את שיתוף הפעולה האסטרטגי בין שתי המדינות. התנהלות שני המנהיגים במפגשים ביניהם טומנת בחובה לקחים חשובים גם לימינו אלה, והם נסקרים בהרחבה במסגרת מאמר זה.

מילות מפתח: יחסי ישראל-ארצות הברית, מנחם בגין, רונלד רייגן, אלכסנדר הייג, בנימין נתניהו, מלחמת לבנון, ביטחון לאומי

מבוא

שבועות ספורים לאחר שפרצה מלחמת לבנון הראשונה, הגיע ראש הממשלה מנחם בגין לארצות הברית לפגישה עם הנשיא רייגן. הפגישה נקבעה קודם לפרוץ המלחמה. התמונות הקשות של המלחמה ריצדו על מסכי הטלוויזיה בארצות הברית ויצרו, מטבע הדברים, אווירה קשה כלפי פעילותה הצבאית של ישראל בלבנון. לזכותו של ראש הממשלה צריך לומר שהוא התריע בפני הנשיא על העיתוי הבעייתי של הפגישה, על רקע המתיחות הקשה בצפון. הדיאלוג המורכב שהתנהל בין ישראל וארצות הברית בתקופה שקדמה לפרוץ המלחמה ובמהלך המלחמה, לרבות המפגשים בין בגין ורייגן, נחשף במסמכי ארכיון מגוונים בישראל ובארצות הברית. תיעוד זה מספק נקודות מבט מעניינות ורבות חשיבות באשר לאופי המיוחד של היחסים בין שתי המדינות ומאפשר, להערכתנו, להפיק לקחים רבי חשיבות גם לימינו אלה.

היציאה למלחמה והדיאלוג עם הממשל האמריקאי

ב־3 ביוני 1982 התנקשו פלסטינים חברי ארגונו של אבו נדאל בשגריר ישראל בבריטניה, שלמה ארגוב. השגריר נפצע קשה מאוד. למחרת שיגר הנשיא רייגן איגרת אל ראש הממשלה בגין ובה גינה בלשון קשה את הפגיעה חסרת המצפון ומוגת הלב (cowardly and unconscionable) (רייגן, 1982ב). גם מזכיר המדינה אלכסנדר הייג מיהר לשגר לבגין מכתב גינוי על הפעולה הנפשעת נגד השגריר. הוא הגדיר אותה כ"פעולה פלילית" (criminal act). עם זאת, הוא הביע את תקוותו כי הפעולה לא תוביל את ישראל לסטות מן המאמצים המשותפים לה ולארצות הברית לבניית עולם של שלום. ברור שיש כאן רמז מפורש לישראל להימנע מצעדי תגובה צבאיים (הייג, 1982).

ישראל לא נענתה לפניות אלה. למרות העובדה שלאורך גבול לבנון נשמר שקט יחסי בחודשים שקדמו למלחמת לבנון, ולמרות העובדה שהפיגוע בשגריר בוצע על ידי ארגון אופוזיציוני לאש"ף, החליטה הממשלה לממש את תוכניות התקיפה בלבנון, שהחלו להתגבש זמן רב קודם לכן. למחרת קיבלה הממשלה החלטה לתקוף 11 יעדי מחבלים בלבנון – שניים מהם בביירות (אחד מאלה היה מחסן תחמושת שהוסתר מתחת למושב של אצטדיון ספורט), שאר ההפצצות היו בדרום לבנון. בגין העריך שהמחבלים יגיבו, קרוב לוודאי, בתקיפה מסיבית של יישובי הצפון, ובמקרה כזה תצטרך ישראל לדון בקבלת החלטה על יציאה למערכה כוללת בלבנון.

ואכן, כצפוי אש"ף הגיב בירי מסיבי של קטיושות לעבר יישובי צפון הארץ (נאור ולמפרום, תשע"ד). בדברי ההסבר לתוכנית התקיפה הבהירו בגין ושרון כי "הפעולה תהיה עד לקו של כארבעים קילומטרים מישראל, וכי היא אינה מתוכננת נגד סוריה. זה"ל לא יתקוף את הצבא הסורי החונה בלבנון, רק ישיב אש אם יתקיפו הסורים תחילה" (שם, עמ' 559). במהלך הדיון הבהיר ראש הממשלה כי תקופת זמן זו היא שעת כושר למימוש תוכנית המתקפה בלבנון, ואל לה לישראל להחמיץ אותה – "לא נשיא ארצות הברית ולא מזכיר המדינה הייג", אמר בגין, "פנו אלינו שנבליג. מדינות המערב עסוקות במלחמת פוקלנד בין בריטניה לארגנטינה ואילו איראן ועיראק נלחמות זו בזו" (שם, עמ' 559).

בישיבת הממשלה ב־5 ביוני 1982 מסר ראש הממשלה לשרים כי קיבל מכתב מהנשיא רייגן ובו בקשה שישראל לא תנקוט פעולות שיחמירו את המצב במזרח התיכון. בגין הבהיר שישראל לא תוכל לקבל בקשה זו של הנשיא בנסיבות שנוצרו. הוא ציין שוב שהיעד של הפעולה הוא 40 קילומטרים בלבד, וכי ברגע שהכוחות יממשו צעד זה, ישראל תפסיק את האש. הממשלה אישרה את הצעותיו של בגין. זמן קצר לאחר מכן יצאה ישראל למלחמת לבנון הראשונה, או בשמה המקורי 'מלחמת שלום הגליל'.

בישיבת הממשלה ב־5 ביוני 1982 מסר ראש הממשלה לשרים כי קיבל מכתב מהנשיא רייגן ובו בקשה שישראל לא תנקוט פעולות שיחמירו את המצב במזרח התיכון. בגין הבהיר שישראל לא תוכל לקבל בקשה זו של הנשיא בנסיבות שנוצרו. הוא ציין שוב שהיעד של הפעולה הוא 40 קילומטרים בלבד, וכי ברגע שהכוחות יממשו צעד זה, ישראל תפסיק את האש. הממשלה אישרה את הצעותיו של בגין (שם). זמן קצר לאחר מכן יצאה ישראל למלחמת לבנון הראשונה, או בשמה המקורי 'מלחמת שלום הגליל'. (Kennedy & Brunetta, 2010). ב־6 ביוני 1982 שיגר הנשיא רייגן איגרת נוספת אל ראש הממשלה בגין. על רקע המתיחות הגואה וההערכה הכמעט ודאית של עימות כולל הקרב והולך בין ישראל לאש"ף בלבנון, מנסה הנשיא במאמץ אחרון למנוע התפתחות חמורה זו. הנשיא מבהיר לבגין כי ארצות הברית פועלת יחד עם מדינות אחרות באירופה ובמזרח התיכון למנוע הידרדרות במצב. על רקע זה הוא מבקש מראש הממשלה כי ישקול ברצינות רבה הימנעות מצעדים צבאיים שיחמירו את המתיחות. מטרתנו המשותפת, קובע הנשיא, היא להביא את האזור

לרגיעה וליציבות. הנשיא מסיים את מכתבו בתפילה שהאלימות שהתפתחה בימים האחרונים בלבנון לא תתגבר (רייגן, 1982).

תוך זמן קצר מעביר בגין את תשובתו לנשיא רייגן. התשובה מצביעה בעליל על רצונו של בגין ליצור לגיטימציה למהלך צבאי מרחיק לכת בלבנון. בגין פותח בתיאור מצבו הקשה של השגריר ארגוב. מאז ההתנקשות, מדגיש בגין, ניצבו יישובי הגליל תחת הפגזות והפצצות קשות מצד אש"ף, שמטרתן היא להרוג יהודים ללא הבחנה. שום מדינה בעולם לא הייתה סובלת מצב כזה ללא תגובה. כהוכחה לדבריו מציין בגין את העובדה שבריטניה מנהלת באותה שעה מערכה על איי פוקלנד, המרוחקים אלפי קילומטרים ממדינת האם. ממשלת ישראל נחושה בדעתה לשים קץ למצב בלתי נסבל זה. צה"ל קיבל הנחיה לדחוק את הטרוריסטים למרחק של 40 קילומטרים מהגבול. אין לנו תביעה לשטח מאדמת לבנון. אנו רוצים בהסכם שלום עם ממשלת לבנון. בגין מסיים את איגרתו בהבעת תקווה שהנשיא יפגין הבנה למניעיה של ישראל במערכה הכבדה, שהחלה שלא באשמתה של ישראל (בגין, 1982).

עם תחילת המבצע העבירה ישראל מסר לסוריה דרך הממשל האמריקאי, שלפיו אם סוריה תימנע מפעולה נגד כוחות צה"ל, ישראל לא תפעל נגדה. בפגישתו עם השליח האמריקאי פיליפ חביב ב־8 ביוני 1982 ביקש ממנו בגין כי יעביר לנשיא סוריה חאפז אל-אסד את המסר הבא: "א. איננו רוצים במלחמה עם הצבא שלך. ב. תן הוראה לצבא שלך לא לפגוע בחיילנו. אם חיילנו לא ייפגעו, הם לא יפגעו בצבא שלך. ג. החזר את הצבא שלך ממערב למזרח ומדרום לצפון לנקודת המוצא שבה עמד הצבא לפני תחילת המערכה. הורה למחבלים לסגת 25 קילומטרים צפונה" (נאור ולמפרום, תשע"ד, עמ' 562).

ב־9 ביוני 1982 שיגר הנשיא רייגן איגרת אל בגין, שבה ניתן ביטוי למשבר האמון ההולך ומתפתח בין שתי המדינות. הנשיא הביע דאגה נוכח ההתקדמות של צה"ל למרכז לבנון ומן העימותים המתגברים עם הצבא הסורי. כבר בשלב זה הביע הנשיא ביקורת על כך שישראל חרגה "הרבה מעבר" (substantially beyond) לקו ה־40 קילומטרים, שאותו ציין ראש הממשלה באיגרת שלו לנשיא רייגן ב־6 ביוני 1982. רייגן לא הסתפק בכך וניסה להבהיר לבגין כי המלחמה יוצרת סיכון ליציבות המערכת הבינלאומית כולה, ומציבה איום גם על ביטחונה של ארצות הברית: "היתרונות הטקטיים הנובעים מחריגה זו", קבע הנשיא, "אינם שקולים כנגד הסיכון של הסתבכות במלחמה עם סוריה ואולי אף עם ברית המועצות". רייגן ציין כי קיבל איגרת ממנהיג

ברית המועצות ליאוניד ברז'נייב, המזהירה את ארצות הברית מפני התפתחות "מצב מסוכן באורח קיצוני" (extremely dangerous situation) בשל הפעילות הישראלית בלבנון. רייגן הזהיר כי סירוב ישראלי לבקשה "יחמיר את הסיכון החמור בלאו הכי לשלום העולם, ולמתיחות הקיימת בלאו הכי ביחסי ישראל-ארצות הברית" (רייגן 1982; נאור ולמפרום, תשע"ד, עמ' 562). ואכן, במקביל הוציא משרד החוץ הסובייטי איגרת אזהרה חמורה לישראל עקב פעילותה בקרבת ביירות. ישראל נדרשה להפסיק את פעילותה הצבאית באזור. כל נזק שייגרם, הזהירה ברית המועצות, יהיה באחריות מדינת ישראל (משרד החוץ הסובייטי, 1982).

במכתב ששיגר שגריר ארצות הברית בישראל סמואל לואיס אל ראש הממשלה מנחם בגין, ניתן ביטוי לנחישותו של הממשל להתערב באורח פעיל כדי להביא לסיום העימות המלחמתי. השגריר הבהיר כי הממשל תובע מישראל כי תסכים להפסקת אש למחרת, ה־10 ביוני 1982 בשש בבוקר שעון לבנון. תביעה דומה הופנתה כמובן לנשיא אסד באמצעות השליח חביב, ובאורח עקיף גם לאש"ף. השגריר לואיס הבהיר כי הממשל דואג לשמירת האינטרסים הביטחוניים של ישראל, והוא נתן לכך ביטוי בין השאר בהטלת וטו על הצעות החלטה עיונות לישראל במועצת הביטחון. קביעה זו נשאה בחובה מסר של איום סמוי כלפי ישראל, אם לא תיענה לפניית הממשל. השגריר הדגיש כי הן הנשיא והן מזכיר המדינה מבקשים כי ראש הממשלה ייתן את תשובתו לפנייתם בהקדם האפשרי (לואיס, 1982). ניסוח המכתב החלטי אך חסר בו ממד של איום קונקרטי על ישראל, אם לא תיענה לתביעותיו. הממשל הבין, קרוב לוודאי, כי הסיכוי שישראל תסכים להפסקת אש בשלב כה מוקדם, ובטרם עלה בידה לממש אפילו מקצת מיעדיה, נמוך מאוד. לפיכך נימת המכתב אינה פסקנית ומאיימת באורח חד־משמעי. בגין הציע כי ישראל תודיע שהיא מסכימה ל"עיקרון של הפסקת אש" (concept of ceasefire). משמע, העיתוי וההבנות הכרוכות בהפסקת האש ילובנו בהמשך, מה שיאפשר לישראל להמשיך בלחימה במטרה להגיע למשא ומתן על הפסקת אש מתוך עמדת יתרון ברורה. כל זה, הדגיש בגין, בתנאי שאש"ף ירחיק את כוחותיו מעבר לארבעים קילומטרים מגבול ישראל. שר הביטחון אריאל שרון התנגד לקבלת דרישות הממשל. בסופו של דבר אישרה הממשלה את הנוסח שהציג בפניה ראש הממשלה.

במהלך הישיבה נודע כי מזכיר המדינה אלכסנדר הייג יגיע למחרת לארץ, ולפיכך הוחלט להמתין עם הפסקת האש עד הגעתו כדי לספק לו הישג דיפלומטי, ובמקביל להעניק לצה"ל יום פעולה נוסף. בדבריו

הגיעו לניו יורק נודע לראש הממשלה מכלי התקשורת שהנשיא ביטל את הפגישה עימו. התברר כי ההודעה יצאה מפיו של אחד מעוזרי הנשיא, קרוב לוודאי שלא בתיאום מלא עם הנשיא. ייתכן מאוד שעוזרי הנשיא ביקשו להביע את מורת רוחו של הממשל מהתנהלות המערכה בלבנון, מתוך תקווה כי האירוע יעמיד את ראש הממשלה בעמדת מגננה לקראת השיחות עם הנשיא. בתגובה איים בגין כי יחזור לארץ לאלתר. מזכיר המדינה הייג הבין שתגובה כזו תוביל למשבר עמוק ביחסים בין ישראל וארצות הברית, שיפגע לא רק באינטרסים של ישראל אלא גם של ארצות הברית. בכל מקרה הייג העריך, קרוב לוודאי, שצעד כזה לא ירתיע את בגין בהקשר לפעילות נגד גורמי הטרור, וכי הממשל יוכל להגיע להישגים הרבה יותר משמעותיים באמצעות דיאלוג ישיר עם ישראל. על רקע זה מיהר הייג להתקשר לבגין והבהיר לו כי עניין הפגישה עם הנשיא הוסדר, לאחר שהייג רמז על אפשרות שיתפטר אם לא תתקבל עמדתו (נאור ולמפרום, תשע"ד).

השיחות שקיים בגין עם ראשי הממשל נותנות ביטוי ברור לחילוקי הדעות בין שתי המדינות סביב ההצדקה והתועלת שיש להפעלת הכוח הצבאי של ישראל כנגד מדינות ערביות. המחלוקות בין ישראל וארצות הברית סביב הפעלת הכוח הצבאי של ישראל החלו כבר בראשית שנות ה-50, כאשר ממשלת ישראל בראשות דוד בן-גוריון אימצה מדיניות של תגמול מול תופעת ההסתננות, שהיוותה איום מרכזי על ישראל באותה עת.

בגין הגיע לפגישה עם משנה סדורה ומגובשת בכל הנוגע למצבה הביטחוני של מדינת ישראל, ומה שמתחייב ממנו מנקודת ראותה של מדינת ישראל. צריך לזכור שהמערכה בלבנון התנהלה שנים ספורות בלבד לאחר חתימת הסכם השלום בין ישראל ומצרים. במשך שנים ארוכות טענה ישראל שלבנון תהיה המדינה השנייה שתחתום על הסכם שלום עם ישראל. הממשל האמריקאי קיווה, קרוב לוודאי, כי לאחר חתימת הסכם השלום עם מצרים תיאות ממשלת לבנון לחתום על הסכם שלום עם ישראל. ואולם האירועים בשטח, ובעיקר ההתקפות החוזרות ונשנות על ישראל מצד קבוצות טרור הפועלות בלבנון, העצימו את המתיחות והובילו בסופו של דבר למלחמה שבמהלכה פלשה ישראל ללבנון, וממילא נסתם הגולל על תקוות להסדר שלום בין שתי המדינות. השיחות שקיים בגין עם ראשי הממשל נותנות ביטוי ברור לחילוקי הדעות בין שתי המדינות סביב ההצדקה

בממשלה על חמשת ימי הלחימה הפליג בגין בשבחי הפעילות הצבאית עד אז: "זה באמת אחד המבצעים האדירים בתולדות ישראל סבא [...] זה מבצע שכל כולו הבטחת שלום אזרחים [...] זה לא כיבוש שטח אפילו לא הדיפת אויב אלא הבטחת שלום התושבים. זוהי שליחות הומאנית מאוד" (נאור ולמפרום, תשע"ד, עמ' 563). דברים אלה מצביעים בעליל על רמת האופוריה הגבוהה, ובמידה מסוימת גם על נתק מן המציאות, שבה הייתה ההנהגה נתונה באותו זמן, תוך התעלמות מדאיגה מן ההיבטים הקשים שהחלו להתבלט כבר בשלבים הראשונים של הלחימה.

גם בשבוע השני של המלחמה נשמע מנחם בגין נלהב מן המערכה ומהישגיה. דבריו מבטאים שוב פער מטריד בין המידע המצוי ברשותו לבין תמונת המצב בשטח. ואולם, כבר בשיבת הממשלה ב-15 ביוני 1982 נשמע בגין מפוכח יותר באשר להישגי המלחמה ולסיכוי לסיום קרוב שלה. בגין הבהיר ביותר מאשר רמז שהמלחמה עדיין לא הסתיימה: "בשטח", הוא אמר, "מצויים עדיין מחבלים. ישנן חוליות של מחבלים. עדיין יש ריכוזי נשק ותחמושת גדולים, שאנו הולכים ומגלים אותם מדי יום ביומו". אגב כך, כבר בשלב זה התנער בגין מן הדימוי שהשתרר, כאילו ישראל תפעל אך ורק בטווח של 40 קילומטרים מהגבול: "הדיבורים כאילו התחייבנו לחסל מחבלים רק בטווח ארבעים ק"מ אין להם כל יסוד. האם למחבלים אחרים, רוצחי נשים וילדים, יש חסינות מעבר לגבול ארבעים ק"מ?" (נאור ולמפרום, תשע"ד, עמ' 563).

ב-15 ביוני 1982 נקרא שגריר ישראל בארצות הברית, משה ארנס, לשיחה דחופה עם מזכיר המדינה אלכסנדר הייג. ברקע שררה תחושה כבדה של הממשל כי ישראל אינה מדווחת לו דיווחי אמת על המלחמה ופעילות צה"ל במסגרתה. הייג נסמך על דיווחיו של השליח פיליפ חביב כי ראה במו עינוי כניסה של חיילי צה"ל למערב ביירות. עם זאת, אפילו במסגרת "פגישת תוכחה" זו מבהיר המזכיר כי הממשל מעניק לישראל זמן "להשלים את המלאכה". על פי דיווחי השגריר, הייג הביע דעתו כי "יש לאפשר לצה"ל להשלים את מלאכתו, אבל אסור לנו ליצור כאן את הרושם שאנו מוליכים את הנשיא שולל". לאחר שביקש הבהרות מישראל דחה ארנס את טענת מזכיר המדינה בדבר כניסת כוחות צה"ל למערב ביירות (שם, עמ' 571).

שיחות בגין-רייגן

שבועות ספורים לאחר שפרצה המלחמה נפגש ראש הממשלה בגין עם הנשיא רייגן בבית הלבן ב-21 ביוני 1982. קדמה לפגישה דרמה דיפלומטית מביכה. עם

התוקפנות הסובייטית במזרח התיכון" (Reagan-Begin meeting, 1981).

ממילא ברור שמשטרים בעלי אוריינטציה פרו-מערבית ישאפו לבסס מציאות של רגיעה ביטחונית ופריחה כלכלית – יעדים שגם ישראל רוצה במימושם. הגשמת יעדים אלה תחייב את אותן מדינות לפעול לדיכוי ארגוני טרור המאיימים לא רק על ישראל, אלא גם על שלטוןן. כך, במבט מרחיק לכת תוכל מדינת ישראל, אליבא דארצות הברית, להשיג את יעדיה האמיתיים, גם אם בטווח המיידי היא תצטרך להבליג ולספוג מחיר כואב. אם היא תבצע נגדם פעילות צבאית בשעה זו היא אולי תשיג מטרות טקטיות לטווח קצר, אך היא תחליש בהכרח את המשטרים האלה, ויגרם לה נזק ארוך טווח במישור האסטרטגי.

הפעולה הישראלית בלבנון, כך טענו עוד ראשי הממשל, פועלת בכיוון הפוך לחלוטין. היא מחלישה את מעמדה של ארצות הברית במזרח התיכון. הנכס העיקרי שיש לממשל האמריקאי מול העולם הערבי נעוץ ביכולתו לשכנע את העולם הערבי שיש לו, ורק לו, את היכולת לרסן את ישראל ולחייב אותה להימנע מצעדים הפוגעים באינטרסים חיוניים של מדינות ערב. עתה, בעקבות הפעולה הצבאית של ישראל, יתברר למדינות ערב שיומרה זו של הממשל אין לה על מה להסתמך. ישראל פועלת בצורה בוטה בניגוד לאינטרסים ולעמדה של הממשל האמריקאי, וממילא גם נגד האינטרסים החיוניים שלה. וכך אמר הנשיא רייגן לראש הממשלה מנחם בגין כבר בדברי הפתיחה שלו: "הפעולות שלכם בלבנון פגעו באורח חמור ביחסים שלנו עם מדינות ערביות שאנו זקוקים מאוד לשיתוף הפעולה עימן, כדי לעמוד מול איומים חיצוניים ומול האסלאם הרדיקלי הנתמך על ידי ברית המועצות. כתוצאה מכך כוחם של הגורמים הרדיקליים באזור מתחזק" (Reagan-Begin meeting, 1982).

הממשל האמריקאי הדגיש שוב ושוב שהוא אינו מתעלם מאופיים הרצחני של ארגוני הטרור. הוא מודע היטב לעוצמת הטרור שהם מפעילים נגד מדינת ישראל ומכיר בזכותה להגן על עצמה מפניהם, כולל באמצעים צבאיים. ואולם, על ישראל להבין שהפעולות שלה הן אמצעי להשגת היעד המרכזי: הפיכת לבנון למדינה פרו-מערבית יציבה וחזקה. כאשר תושג מטרה זו, ברור שהמלחמה נגד ארגוני הטרור תהיה הרבה יותר קלה (שם). ממשלת ישראל בראשות מנחם בגין לא שעתה לעצות אלה. נראה היה להנהגה בישראל כי דברים אלה מבטאים משאלות לב שאינן ניתנות למימוש במציאות הקיימת במזרח התיכון.

והתועלת שיש להפעלת הכוח הצבאי של ישראל כנגד מדינות ערביות. המחלוקות בין ישראל וארצות הברית סביב הפעלת הכוח הצבאי של ישראל החלו כבר בראשית שנות ה-50, כאשר ממשלת ישראל בראשות דוד בן-גוריון אימצה מדיניות של תגמול מול תופעת ההסתננות, שהיוותה איום מרכזי על ישראל באותה עת. הממשל האמריקאי שלל באורח עקרוני את מדיניות התגמול. הוא תבע ממשל ישראל לראות בהסתננות תופעה בעלת אופי פלילי, ולטפל בה כפי שמטפלים באירועים פליליים שגורתיים בתוך ישראל. אם בכל זאת תבקש ישראל לעשות שימוש בכוחה הצבאי, כך טען הממשל האמריקאי, עליה לשים דגש על מערכות הגנה, ובכל מקרה תגובותיה חייבות להיות מידתיות ומאוזנות ביחס לפגיעה בה (שלום, 1996).

מנקודת ראותו של הממשל האמריקאי, המלחמה בלבנון נתנה ביטוי, אחד מני רבים, לנטייה הרווחת בממשלות ישראל לדורותיהן לראות את המציאות דרך "משקפיים צרים", שבהם המרכיב הביטחוני-צבאי דומיננטי. כל זאת בשעה שמדיניותה של ישראל, על פי תפיסת הממשל האמריקאי, חייבת להיות הרבה יותר כוללנית ולבטא ראייה אסטרטגית מקיפה ורחבה, שתשתלב בראייה האמריקאית המובילה שלפיה חשוב לדאוג להקמתם של משטרים ערביים פרו-מערביים, אשר יסייעו לדחיקת רגליה של ברית המועצות מן האזור ולביסוס מעמדה של ארצות הברית במזרח התיכון.

מנקודת ראותו של הממשל האמריקאי, המלחמה בלבנון נתנה ביטוי, אחד מני רבים, לנטייה הרווחת בממשלות ישראל לדורותיהן לראות את המציאות דרך "משקפיים צרים", שבהם המרכיב הביטחוני-צבאי דומיננטי. כל זאת בשעה שמדיניותה של ישראל, על פי תפיסת הממשל האמריקאי, חייבת להיות הרבה יותר כוללנית ולבטא ראייה אסטרטגית מקיפה ורחבה, שתשתלב בראייה האמריקאית המובילה שלפיה חשוב לדאוג להקמתם של משטרים ערביים פרו-מערביים, אשר יסייעו לדחיקת רגליה של ברית המועצות מן האזור ולביסוס מעמדה של ארצות הברית במזרח התיכון. "ממשלו של הנשיא רייגן", כתב פרופ' אברהם בן-צבי, "חרת על דגלו את יעד הרתעתה ובליתם של 'אימפריית הרשע' הסובייטית, והוסיף לכך את היעד השאפתני יותר – של חתירה לניצחון במלחמה הקרה" (בן-צבי, 2011, עמ' 169). על בסיס זה ראה ממשל רייגן את מדינת ישראל כנדבך חשוב בהשגת יעד זה, ולפיכך טרח להדגיש (בספטמבר 1981) כי "ארצות הברית תישאר מחויבת לביטחונה של ישראל ולרווחתה. נפעל יחד כנגד

לפלסטינים לפעול נגד ישראל. בכך היא הסירה מעליה את הדימוי של ממשלה הנשענת על מעצמות המערב ומממשת את האינטרסים שלהן, המנוגדים לאלה של העולם הערבי. מצד אחר היא לא נדרשה לשלם על כך מחיר בלתי נסבל מבחינתה, שכן כל אימת שישראל תנסה לפגוע בה יתייצבו ארצות הברית ומדינות מערביות אחרות לצידה ויפעלו לריסונה של מדינת ישראל. הדרך לשינוי משוואה זו, כך גרסה ממשלת ישראל, היא שממשלת לבנון תממש את ריבונותה הלכה למעשה. ממשלת לבנון, כך טענה ממשלת ישראל, תפעל כך רק אם יתברר לה שהיא נדרשת לשלם מחיר כבד מנשוא בגין פעילות המחבלים נגד ישראל. מציאות דומה שררה בירדן. במשך שנים פעלו ארגוני המחבלים נגד ישראל מגבול ירדן. בסופו של דבר ישראל החליטה "להסיר את הכפפות" ופגעה קשות ביעדים כלכליים וביטחוניים בירדן. פעולות אלה אילצו את בית המלוכה הירדני לפעול באלימות קשה ועקובה מדם נגד ארגוני המחבלים בספטמבר 1970, והן הובילו לרגיעה מתמשכת בגבול עם ירדן. יש להניח שהתפתחות דומה תיווצר בלבנון אם ישראל תפעל בנחישות נגד לבנון וארגוני המחבלים.

ולבסוף, בגין חזר והדגיש כי המחויבות העליונה שיש לו היא בראש ובראשונה להגן על ביטחונם של אזרחי מדינת ישראל. על בסיס מחויבות זו ישראל יצאה למערכה, כדי לחלץ אותם מסכנת המוות. כך היו נהוגות גם ארצות הברית וכל מדינה אחרת במערכת הבינלאומית. ניתן להניח שממשל הנשיא רייגן הבין היטב את טיעונו של מנחם בגין. יש להניח שבפגישות סגורות, אישים בממשל אף הצדיקו את מהלכיה של ממשלת ישראל, ואולם באורח רשמי, מול עוזרים ויועצים משני הצדדים, לממשל רייגן לא הייתה ברירה של ממשל אלא להבהיר לישראל שטיעוניה אינם מקובלים עליו.

לכך נוספה העובדה שהמבצע הצבאי חשף את חולשתה של מדינת ישראל: צה"ל לא צלח במאמציו לבסס הרתעה נגד ארגוני המחבלים בלבנון, ובסופו של דבר התקשה גם להביא את העימות להכרעה בזמן קצר. מעבר לכך, התמונות הקשות של פגיעה באוכלוסייה אזרחית, שליוו את המבצע בלבנון, היקשו מאוד על הממשל להימנע ממחאה גלויה נגד פעילותה המלחמתית של מדינת ישראל. על רקע זה הממשל סירב להטות אוזן לטענותיה של ישראל על כך שרק מי שנמצא בסכנה מוחשית של מוות יום-יום יכול להבין את גודל הסכנה ואת הדרכים להתמודד מולה, וכי אין זה נכון ואין זה הוגן להשיא לישראל עצות מושיגנטון השלווה והבטוחה (Reagan-Begin meeting, 1982).

ממשלות ישראל נתקלו בעמדה דומה גם בתקופות מאוחרות יותר. בתקופת האינתיפאדה השנייה פעל הממשל האמריקאי למנוע מישראל לפעול בתקיפות נגד הרשות הפלסטינית בראשות יאסר ערפאת. הטענה הייתה שבסך הכול ממשלתו של ערפאת מחויבת להסדר מדיני; זאת בניגוד לארגונים פלסטיניים קיצוניים יותר כמו חמאס, הג'האד האסלאמי ואחרים. פעילות קשה של ישראל נגד הרשות הפלסטינית, כך נטען, תוביל להתמוטטות משטרו של ערפאת, השואף להסדר, ולעליית כוחם של ארגוני טרור קיצוניים השוללים כל הסדר עם ישראל.

במהלך מלחמת לבנון השנייה הופעלו על ממשלת אולמרט לחצים כבדים להימנע מפגיעה בתשתיות לאומיות בלבנון. גם כאן הטענה המרכזית הייתה שהאחריות לפעילות העוינת בלבנון מוטלת על חזבאללה, המהווה גורם שלילי גם מבחינת ממשלת לבנון. פגיעה בתשתיות לאומיות בלבנון – דלק, חשמל, תחבורה – תפגע בממשלת לבנון הפרו-מערבית והמתונה. ממשלת אולמרט נכנעה ללחצים אלה ומיקדה את תגובותיה נגד חזבאללה. מדיניות זו תרמה במידה מסוימת לחוסר ההכרעה במלחמה זו.

ממשלת ישראל נתקלת בתופעה דומה במסגרת יחסיה עם ארגון חמאס. על רקע ירי ספורדי של רקטות לעבר ישראל טוען חמאס שוב ושוב שאין לו עניין בירי הזה לעבר ישראל, שהוא אינו אחראי לכך, שהירי נעשה על ידי ארגוני טרור "סוררים" ובעיקר הג'האד האסלאמי, וכי קצרה ידו של חמאס למנוע לחלוטין ירי כזה. ממשלת ישראל מקפידה על שמירת העיקרון הקובע שחמאס הוא הריבון ברצועת עזה, וישראל רואה בו גורם אחראי לפגיעה בריבונותה. עם זאת, כאשר המידע המצוי ברשות ישראל נוטה לאשש את טיעונו של חמאס, וכאשר מתברר שחמאס אכן פועל למנוע ירי לעבר ישראל, היא מפגינה מגמה ברורה למתן את התגובה הצבאית שלה ברצועה. ממשלת בגין פעלה על בסיס הערכה כי היעדר תגובה נחושה להתגרירות מצד הערבים יתפרש במדינות ערב כביטוי של חולשה בצד הישראלי, ורק ימריץ את מדינות ערב להסלים את פעולותיהן נגד ישראל. מעבר לכך, ממשלת ישראל לא קיבלה את הטיעון בדבר חלוקת לבנון ל"טובים" ו"רעים", המציגה את ממשלת לבנון כביכול בצד של ה"טובים". לישראל נראה היה שממשלת לבנון אינה מתאמצת די הצורך לשנות את תמונת המצב שבמסגרתה פועלים ארגוני המחבלים מתוך שטחה הריבוני נגד מדינת ישראל, וכי היא מתחמקת מאחריות בטענה שאינה יכולה לשלוט עליהם. במידה רבה, כך נטען, תמונת מצב זו נוחה למדי לממשלת לבנון: מצד אחד היא אפשרה ללבנון להציג עצמה כמי שמאפשרת

פגישות ראש הממשלה בגין והנשיא רייגן

הפגישה הראשונה בין הנשיא רייגן וראש הממשלה מנחם בגין התקיימה בהשתתפות שני השגרירים: שגריר ארצות הברית בישראל סם לואיס, ושגריר ישראל בארצות הברית משה ארנס. הנשיא רייגן פתח את הישיבה, על בסיס הרשימות שבידו, במסר שלאור הנסיבות הקשות שבהן נערך הביקור הוא מתכוון לשוות לו אופי פורמלי, נוקשה משהו, ופחות חברי: "אני שמח לקבל את פניך כאן", אומר הנשיא לבגין, "ואולם הייתי רוצה שזה יהיה בנסיבות אחרות. הייתי רוצה שנדון בסוגיות מגוונות הנוגעות למזרח התיכון ועתידו, המשותפות לישראל ולארצות הברית. ואולם האירועים שעמדו ברקע הביקור מחייבים אותנו להתמקד בסיכונים הקשים ובהזדמנויות שיצרה הפעולה הישראלית בלבנון" (שם).

נראה שמציאות בינלאומית כל כך בלתי אוהדת לישראל, כאשר ברקע תמונת מצב צבאית עמומה, הייתה צריכה להביא את ממשלת ישראל למסקנה שמרחב התמרון של הממשל האמריקאי היה באותה עת מצומצם למדי, וחייב אותו להפגין עמדה ביקורתית מאוד כלפי פעילותה המלחמתית של ישראל בלבנון. נסיבות אלה יכולות היו להביא את ממשלת ישראל למסקנה שעיתוי הביקור של מנחם בגין בארצות הברית אינו נוח, וכי יש לדחות אותו למועד אחר.

בנסיבות אלו, אכן לא הייתה לנשיא ברירה אלא להתמקד בפעולת צה"ל בלבנון. ברור מאליו שכל דיון כזה יעלה על פני השטח את המחלוקות בין שתי המדינות. צריך לזכור שברקע הדברים ניצבת מציאות בינלאומית קשה וביקורתית מאוד כלפי ישראל, ששום נשיא אמריקאי, ואפילו אוהד כלפי ישראל, אינו יכול להתעלם ממנה. מדינות רבות באירופה קראו לישראל לסגת מלבנון כבר בראשית הפעולה. בהמשך התקבלו בכמה מדינות ובניהן בריטניה החלטות על צעדי ענישה, בעיקר כלכליים, נגד ישראל. כמו כן נשקלה אפשרות של אמברגו על יצוא נשק לישראל (EC actions against Israel, 1982).

נראה שמציאות בינלאומית כל כך בלתי אוהדת לישראל, כאשר ברקע תמונת מצב צבאית עמומה, הייתה צריכה להביא את ממשלת ישראל למסקנה שמרחב התמרון של הממשל האמריקאי היה באותה עת מצומצם למדי, וחייב אותו להפגין עמדה ביקורתית מאוד כלפי פעילותה המלחמתית של ישראל בלבנון. נסיבות אלה יכולות היו להביא את ממשלת ישראל למסקנה שעיתוי הביקור של מנחם בגין בארצות הברית אינו נוח, וכי יש

לדחות אותו למועד אחר. מצב המלחמה שבו הייתה נתונה מדינת ישראל באותה שעה היווה בהחלט סיבה טובה לדחיית הביקור. לנו לא ידוע אם אופציה כזו נשקלה, אם לא (נאור ולמפרום, תשע"ד).

ראש הממשלה בגין החליט לאמץ גישה הפוכה נועזת מאוד – להיכנס היישר "אל תוך לוע הארי" דווקא בשעת מבחן קשה זו, ולהבהיר לממשל בדרך בוטה למדי, חסרת תקדים ככל הידוע לנו, שאין לו לממשל שום צידוק מוסרי להטיף לישראל כיצד להבטיח את ביטחונה. ישראל לבדה היא זו שתחליט על האמצעים להבטחת קיומה. הנשיא עצמו ניסח את עמדת ראש הממשלה כלפי הממשל במילים אלה:

"Mind your own business. It is up to Israel alone to decide what it must do to ensure its survival" (Reagan, 1990, p. 419).

לאורך השנים, גם בימים של מחלוקות קשות עם הממשל האמריקאי, פעלה ישראל על בסיס ההכרה שמערכת היחסים בין ישראל לארצות הברית היא ביסודה א־סימטרית, וכי יש להקפיד מאוד על כבודו של נשיא ארצות הברית, גם אם הנשיא נוקט עמדות הפוגעות באינטרסים של מדינת ישראל. החלטתו של ראש הממשלה נתניהו ב־2015 לנאום בפני הקונגרס נגד הסכם הגרעין שגיבש הנשיא אובמה עם איראן מבטאת מגמה דומה לזו שהפגין בגין, ובמידה מסוימת אף חמורה יותר: ראש הממשלה מגיע אל "חצר ביתו" של הנשיא, ולעיני העולם כולו (בניגוד לבגין, שעשה זאת בחוג מצומצם וחשאי) מותח ביקורת חמורה על הכרעה אסטרטגית שלו – הסכם הגרעין עם איראן. ואולם חשוב לציין במקביל שנתניהו הפגין מאמץ ניכר להבהיר שהוא שומר על כבודו של הנשיא. במסגרת זו הוא טרח לשבח אותו על פועלו למען מדינת ישראל. למרבה ההפתעה, הממשל בחר להכיל את התבטאויותיו המתגרות של בגין ולהימנע מהסלמת העימות עם ישראל. הדבר מצביע בעליל על כך שלמרות ביקורתו של הממשל על פעילותה הצבאית של ישראל בלבנון, הוא ראה בישראל בעלת ברית חשובה שיש לשותף עימה פעולה לקידום האינטרסים האסטרטגיים של שתי המדינות.

הנשיא מבהיר את עמדתו השלילית כלפי פעולת צה"ל כבר בראשית דבריו. הוא מגדיר את הפעולה כ"פלישה מסיבית" (massive invasion) של ישראל ל"מדינה שאנו מחויבים לכבד את שלמותה הטריטוריאלית". הוא מבהיר לראש הממשלה שהפעולה הישראלית חסרת מידתיות ביחס לאירועים שקדמו לה. כמו כן הוא מבהיר לראש הממשלה שאין מדובר כאן בסוגיה הנוגעת לישראל וללבנון בלבד ואף לא למדינות האזור,

ישראל לאחר ההתנקשות בשגריר ארגוב. בחוגים רחבים החלו להישמע טענות שמדובר ב"מלחמת ברירה" שאין לה הצדקה מוסרית, "משום שמדינת ישראל לא עמדה בסכנה קיומית מיידית" (וולף-מונזון, 2017, עמ' 105). בשלב זה הבין הנשיא, ככל הנראה, כי דבריו מיצו את עצמם וכי אין טעם להמשיך ב"טקס הנזיפה". בכל מקרה, הרושם המתקבל מדברי הנשיא הוא שמדובר ב"נזיפה אוהדת" ולא ב"נזיפה זועפת". הנשיא בפירוש גילה הבנה למצבה הבלתי נסבל של ישראל, וספק אם הוא עצמו האמין שבדרכים דיפלומטיות ניתן יהיה לרסן את פעילותם של ארגוני הטרור נגד ישראל. מן הטקסט שבידינו קשה לנו כמובן לשפוט את החומרה האמיתית שהוא ייחס למעשיה של מדינת ישראל, אך הרושם המתקבל הוא שדבריו של הנשיא נאמרו ברוח פייסנית וללא עוינות (Reagan-Begin meeting, 1982).

הנשיא רייגן נודע כאחד מנשיאי ארצות הברית האוהדים ביותר כלפי ישראל. בקבלת פנים לראש הממשלה בגין, שהגיע לביקור בארצות הברית ב־9 בספטמבר 1981, מגדיר הנשיא רייגן את מדינת ישראל כ"בעלת ברית" וכ"ידידה אמינה מאוד" של ארצות הברית (an ally and a very reliable friend), ומבטיח שלעולם ארצות הברית לא תנטוש אותה (she will never be abandoned) (Reagan-Begin meeting, 1981). במכתב אל ראש הממשלה בגין לרגל יום העצמאות של מדינת ישראל קובע הנשיא רייגן כי הקשרים בין ארצות הברית וישראל אינם ניתנים לניתוק, וכי אלה קשרים נצחיים. ישראל תהיה תמיד חזקה ומשגשגת וארצות הברית תהיה ידידתה הקרובה ביותר (רייגן, 1982). ואכן, לאחר שסיים את התייחסותו הביקורתית לפעולות ישראל, מיהר הנשיא להבהיר כי "מה שעבר עבר" (what's done is done). עתה, מבהיר הנשיא, הוא נחוש בדעתו "לצאת מתוך הטרגדיה הנוכחית כדי להקים מדינה חדשה בלבנון, אשר לא תהווה עוד איום על ביטחונה של ישראל ואף תיקח חלק בתהליך השלום". "אני יודע", אומר הנשיא, "שזהו גם האינטרס של ישראל". בשלב זה מוסיף הנשיא איום מרומז: "אם תפעל ישראל בניגוד לעמדת ארצות הברית, ייפגעו גם האינטרסים של ישראל" (Reagan-Begin meeting, 1982).

לאורך השנים השקיעו הממשלים בארצות הברית מאמצים בגיבוש תוכניות הסדר במזרח התיכון. במרבית המקרים תוכניות אלה היו מנותקות במידה זו או אחרת מן המציאות הקיימת בשטח, ולכן רובן לא השיגו הישג משמעותי כלשהו. הסיבה העיקרית הייתה שלשני הצדדים לא היה עניין של ממש בהסדר, או לא היה עניין בהסדר על בסיס הפרמטרים שגיבש הממשל.

אלא גם לאינטרסים לאומיים של ארצות הברית. על רקע זה, אין תימה שהנשיא מגדיר את תגובתו לפעולת צה"ל כ"הלם אמיתי" (genuinely shocked). בהמשך דבריו נשמע הנשיא כמי שמנסה להסיר מעל הממשל את "אות הקין" של ממשל שנתן לישראל "אור ירוק" לפעול נגד ארגוני המחבלים בלבנון: "אתה ואני", אומר הנשיא לבגין, "התכתבנו במשך השנה האחרונה על סוגיית לבנון. ניסיתי להבהיר לך שאני שותף לדאגותיך באשר להשלכות המצב בלבנון על הביטחון של ישראל. ואולם אני חזרתי והדגשתי את עמדותי, שהדרך הטובה ביותר להסדרת הבעיות היא הדרך הדיפלומטית. הדגשתי שוב ושוב שלא נוכל לקבל בהבנה פעולה צבאית שאינה מתקבלת כמוצדקת על ידי הקהילה הבינלאומית" (Reagan-Begin meeting, 1982). בספרו האוטוביוגרפי קובע הנשיא: "תמכתי בזכותה של ישראל להגן על עצמה מפני התקפה. עם זאת, ביקשתי ממנה שלא תבצע מתקפה נרחבת, אלא אם היא תהיה קורבן להתגרות מצד אויביה בהיקף שיצדיק את המתקפה שלה בעיני דעת הקהל העולמית" (Reagan, 1990, p. 419).

בהמשך דבריו, אולי כדי להפגין איזון כלשהו והבנה מרומזת לפעילותה המלחמתית של ישראל, מגנה הנשיא את הפעולה הנפשעת נגד השגריר ארגוב ומדגיש שלא יכולה להיות שום הצדקה לטרור. הנשיא מבהיר שהוא אינו מתעלם מפעילות הטרור המתמשכת של אש"ף נגד ישראל בשנה האחרונה מגבול לבנון, שגבתה מישראל קורבנות רבים (accumulation of losses). ואולם, כל אלה, לדידו של נשיא ארצות הברית, אינם מצדיקים את ההרס וההרג (death and destruction) הרבים שהביאה עימה בכנפיה פעולת צה"ל. לדעתו, ההתנקשות בשגריר ישראל בבריטניה שלמה ארגוב ופעילות הטרור של אש"ף נגד ישראל אינן מצדיקות את הרס לבנון על ידי ישראל (Reagan-Begin meeting, 1982).

הנשיא אינו אומר זאת במפורש, אך רומז לכך שישראל חיפשה אמתלה למימוש תוכנית אסטרטגית שראשיה רקמו מזה שנים כדי להביא לשינוי המציאות הפוליטית בלבנון: "בראשית 1982", כותב הנשיא רייגן בספרו האוטוביוגרפי, "התחלנו לקבל ידיעות אמינות שראש הממשלה מנחם בגין ושר הביטחון אריאל שרון מתכננים פלישה רחבת היקף ללבנון, ומחכים להזדמנות כלשהי שתצדיק מימושה של פעולה כזו" (Reagan, 1990, p. 419). על בסיס תוכנית זו מבקשת ישראל לחבור אל המיעוט הנוצרי בלבנון במטרה להציב בראש ההנהגה בלבנון אישיות נוצרית, שתבקש לסלק מתחומה את ארגוני המחבלים ותשאף לשיתוף פעולה עם ישראל, ואפילו להסדר שלום רשמי עימה. כזכור, לאחר המלחמה נשמעו טענות דומות בישראל לגבי מהלכי הצבאיים של

מפוכח ומאוזן על יוניפי"ל 2 ועל העשור לפעילותו". לצד מספר היבטים לחיוב המתייחסים לתרומת יוניפי"ל, מדגיש אוריון כי "לצד השלילה, יוניפי"ל כשל במילוי המשימה הבלתי-אפשרית העיקרית שהוטלה עליו – לתמוך בממשלת לבנון ובצבאה למלא משימה שאינם מתכוונים לבצע: לפרז את דרום לבנון מנשק, ובמשתמע לפרק את חזבאללה מנשקו" (אוריון, 2016).

"מנחם", פונה הנשיא לראש הממשלה בניסוח ידידותי, "המאמצים שלנו לנצל את ההזדמנויות החדשות בלבנון עולים בקנה אחד עם היעד המשותף לנו, של חיזוק ביטחונה של מדינת ישראל. המחויבות שלי לביטחון ישראל נשארה תקפה מתמיד. העליונות האיכותית של ישראל על שכנותיה באה לידי ביטוי בקרב בבקעא" (הנשיא מתייחס, קרוב לוודאי, להצלחתו של חיל האוויר בימים הראשונים למלחמה להשמיד את סוללות טילי הקרקע-אוויר של סוריה שהוצבו בלבנון, וכן עשרות מטוסי קרב של חיל האוויר הסורי) (עברי, 2007). ארצות הברית, מדגיש הנשיא, מחויבת להתמיד בשמירת עליונותה האיכותית של ישראל. לפיכך צריך שיהיה לישראל ביטחון בארצות הברית וביעדים שהיא מבקשת לממש בטווח הארוך, ובראש ובראשונה – דחיקת רגליה של ברית המועצות מן האזור וחיזוק משטרים פרו-מערביים באזור. משטרים אלה, מבהיר הנשיא, מפעילים עתה לחץ כבד על ארצות הברית. הם דורשים שהיא תעניש את ישראל על פעולתה המלחמתית בלבנון. המעמד של ארצות הברית בעולם הערבי נפגע כתוצאה מן המלחמה בלבנון. ארצות הברית, מבהיר הנשיא, נחושה בדעתה לשמור על יחסיה עם מדינות פרו-מערביות באזור ובראשן ערב הסעודית, ירדן, עומאן, ואם אפשר, גם לשפר היחסים עימן (Reagan-Begin meeting, 1982).

הנשיא הדגיש כי הוא מוכן להשקיע מאמצים פוליטיים רבים כדי לספק את דרישותיה של ישראל בלבנון. פירוש הדבר לנטרל לחצים כבדים מצד מדינות אירופה והעולם הערבי לנסיגה ישראלית משמעותית מלבנון. אני, ממשיך הנשיא, מתכוון גם להשקיע מאמצים רבים לצורך הקמתם של ממשלה חזקה ויציבה בלבנון ושל כוח שיטור בינלאומי, שישמש חיץ בין ישראל ולבנון עד שניתן יהיה להגיע להסדר מקיף של הסכסוך. עם זאת, מבהיר הנשיא לבגין, אני חייב לקבל ממך התחייבויות מפורשות שישראל תנקוט צעדים שיביאו לפריצת דרך בשיחות האוטונומיה.

תוכנית האוטונומיה הוצעה על ידי מנחם בגין. היא נועדה לאפשר לפלסטינים לנהל את חייהם באופן עצמאי ככל האפשר, מבלי שתהיה להם ריבונות. ממילא תחומי השליטה שלהם אמורים היו להתמקד בסוגיות פנים,

הצלחתם של ממשל הנשיא ניקסון ומזכיר המדינה קיסינג'ר ושל הנשיא קרטור לגבש הסכמים מרחיקי לכת בין ישראל ומצרים נבעה מן העובדה שבאותה עת היו לשני הצדדים אינטרסים מובנים להגיע להסדר, והפערים ביניהם לא היו כאלה שאינם ניתנים לגישור. לאחר שסיים את "דברי התוכחה" התפנה הנשיא להציע תוכנית לפתרון המשבר בלבנון, שעשויה לשרת גם את האינטרסים של מדינת ישראל. המשבר הנוכחי, אומר הנשיא, יוצר הזדמנות לפעול להקמת ממשלה חדשה בלבנון שתייצג את כל הזרמים הפוליטיים והדתיים העיקריים בלבנון, ויהיה לה הכוח לאכוף את סמכותה בכל רחבי לבנון. ישראל חייבת לסייע למימוש תהליך זה. בהקשר זה מבהיר רייגן, קרוב לוודאי על רקע הידיעות כי ישראל פועלת להביא לכך שהנהגה נוצרית המקורבת אליה תשלוט בלבנון, לא יהיה בזה תועלת אם הממשלה החדשה בלבנון תצטייר כמשתפת פעולה עימה (appear to be surrogate). המשבר הנוכחי, מוסיף הנשיא, הוא גם הזדמנות להיפטר מכוחות צבאיים זרים הנמצאים בלבנון, ובעיקר כוחות סוריים ופלסטיניים. צריך לפרק מנשקן את היחידות הלוחמות הפלסטיניות, או להביא לפינוי שלהן מלבנון. ממשלת לבנון היא זו שצריכה להחליט מהי הדרך הטובה ביותר לעשות זאת. הפלסטינים שיחליטו להישאר בלבנון יצטרכו לחיות שם בשלום, כשהם מבינים שהם כפופים למרות הממשלה הנבחרת בלבנון (שם).

בעיתוי שתקבע ממשלת לבנון, ממשיך הנשיא, ישראל תצטרך להסיג את כוחותיה למרחק של 40 קילומטרים מהגבול. כשזה יקרה נוכל להיכנס לדיון בנסיגה הדרגתית של כוחות צה"ל והכנסת כוחות חיץ של האו"ם, שישמרו על הרגיעה עד להתבססות הממשלה בלבנון. במקביל ייקבע לוח זמנים לנסיגת הכוחות הסוריים מלבנון. יש להתחיל מייד בדיון על מבנה והרכב כוחות החיץ של האו"ם.

הנשיא הבהיר כי הוא מודע להתנגדותה של ישראל לכך שכוחות יוניפי"ל הם אלה שימלאו משימה זו, וכי היא מעדיפה כוח רב-לאומי. אני, מבהיר הנשיא, מעדיף לארגן מחדש את יוניפי"ל בהרכב שונה מזה הקיים, במקום ליצור כוח חדש. עם זאת, הנשיא מוכן להטות אוזן לעמדתה של ישראל בסוגיה זו (Reagan-Begin meeting, 1982). הניסיון ההיסטורי בלבנון מראה שכוחות יוניפי"ל, בכל הרכב שהוא, אינם מסוגלים למנוע פעילות עוינת הדדית בין ישראל ולבנון. במצב שבוקיימת הרתעה הדדית בין ישראל וחזבאללה, ולשני הצדדים יש אינטרס לשמור על רגיעה, יכולים כוחות יוניפי"ל למלא תפקיד חיובי, בעיקר ברמה הטקטית, לשמירת הרגיעה באזור. "במבט לאחור", כותב אסף אוריון, "נדרש מבט

רבה מאוד. חשוב היה שראש הממשלה יתמקד בדיון בסוגיות החיוניות באמת לאינטרסים הלאומיים של מדינת ישראל, בראש ובראשונה שיתוף פעולה אסטרטגי עם ארצות הברית לדחיקת ברית המועצות ובעלות בריתה במזרח התיכון, ובראשן סוריה וארגוני המחבלים. ואולם בגין, כפי שניתן להתרשם, נשמע כמי שנפגע אישית עד עמקי נפשו מן הביקורת שהטיח בפניו הנשיא על המלחמה בלבנון. הוא הגיע למפגש דרוך ומוכן מתוך מגמה להזים את הטיעונים נגד המלחמה שנפתחה בצפון, ולהבהיר להנהגת הממשל את צדקת המלחמה בכל מחיר. מגמה זו חייבה אותו להציב את סוגיית המלחמה בראש סדר היום, ולמעשה להתנצח עם נשיא ארצות הברית. לנו לא ברורה לאשורה תועלתה של דרך פעולה זו: "הקשבתי לדברך בקשב רב", אומר ראש הממשלה לנשיא בפתח דבריו, "[...] היו הרבה דברי ביקורת [...] אני חייב להתייחס אליהם בגילוי לב, כפי שנדרש בין חברים טובים". ראשית, אומר בגין, אני חייב לציין בפניך כי מצאנו בלבנון נשק סובייטי בכמות של פי עשרה מזו שהערכנו שקיים. רק לפני מספר ימים מצאנו בצידון מחסן נשק ענק. אנו מעריכים שיידרשו לנו עשר משאיות ענקיות שיעבדו יומם ולילה במשך שישה שבועות כדי להעביר את הנשק לתחומי מדינת ישראל. למעשה האזור הזה בלבנון הפך לבסיס סובייטי ענק, שמפקח על הפעילות הסובייטית באזור. בבסיסים אלה נמצאים אנשי טרור גם ממדינות אחרות, ויש עדויות לשיתוף פעולה עם גורמי טרור במדינות שונות בגוש הסובייטי (שם).

מעבר לצורך להצדיק את המלחמה, דבריו של בגין נועדו להנחיל לממשל רייגן את ההערכה שקיימת זהות אינטרסים ברורה בין ישראל וארצות הברית, וכי פעילותה המלחמתית של ישראל בלבנון משרתת גם את האינטרסים של ארצות הברית ולא רק של ישראל. בדרום לבנון, אומר בגין, הוקם בסיס סובייטי ענק שלא ידענו עליו דבר, וגם המודיעין האמריקאי לא ידע על כך. הנשיא מביע רצון לקבל מידע על הנתונים שמסר בגין. הפעולות הצבאיות שעשינו, ממשיך בגין, הסירו סכנת מוות שאיימה על אזרחי ישראל בצפון. במקביל, אומר בגין, הפעולה שלנו סייעה מאוד גם לארצות הברית ולעולם החופשי. אנחנו הצלחנו להוציא מכלל פעולה בסיס סובייטי ומרכז פיקוד של ארגון טרור בינלאומי. הטרוריסטים נמצאים עדיין במערב ביירות, אך הם במצב של בלבול ונסוגה. אכן מספר קרבות קשים. לבי כואב על כל אבדה, בין אם מדובר בלבנוני או פלסטיני, אבל אני כואב במיוחד את נפילתם של חיילים ישראלים. עד כה יש לנו 216 הרוגים ומעל 1,000 פצועים. בשביל העם היהודי שאיבד שישה מיליון איש בשואה, זהו נתון קשה.

חינוך בריאות, משטרה ועוד. הפלסטינים לא קיבלו תוכנית זו והבהירו היטב שהם דורשים מדינה עצמאית בעלת סמכויות וריבונות מלאה. כמו ממשלים אחרים שהאמינו באפשרות של גישור על פני המחלוקות בין ישראל והפלסטינים, גם תקוותו של הנשיא רייגן – שלחץ על ישראל להגמיש עמדותיה יקדם את שיחות האוטונומיה, יוביל להבשלת הסדר ישראלי-פלסטיני שיחליש את אויביהן של ישראל ושל ארצות הברית ויאפשר אולי פריצת דרך לשלום באזור – הייתה חסרת בסיס. הסדר בסוגיית האוטונומיה גם יקל את היכולות שלנו להגיע להסדרים נוחים לישראל בלבנון. כך, כבדרך אגב, יצר הנשיא התליה ברורה בין הסדר בעיית לבנון והאיום הביטחוני על ישראל לבין הבעיה הפלסטינית, בדיעה ברורה שהוא נוגע בעצבים רגישים מאוד של ראש הממשלה (Reagan-Begin meeting, 1982).

בהמשך העלה הנשיא את סוגיית מכירת הנשק של ארצות הברית למדינות פרו-מערביות באזור, ובראשן ירדן וערב הסעודית. כל זאת, קרוב לוודאי, על רקע חששות שלו שמא תנסה ישראל להפעיל את הלובי שלה בקונגרס לטרפוד עסקאות חשובות אלה. ניסוחיו של הנשיא מדגישים באורח בולט את הדימוי העוצמתי שיש ללובי היהודי בקרב זרועות הממשל. הנשיא מקדים ואומר כי יכול להיות שיהיו בינינו חילוקי דעות לגבי צעדים שננקוט בהקשר זה. מדינות אלה, שארצות הברית מוכרת להן נשק, קובע הנשיא, תלויות בנו להגנת ביטחונן. מכירת הנשק להן תחזק את הביטחון העצמי שלהן ותעודד אותן לקחת סיכונים למען השלום. אינני מצפה מישראל לתמוך בצעד זה, מדגיש הנשיא "אבל **למען השם** [הדגשה של המחבר], אנא אל תתנגדו לנו. אני מבקש להדגיש את המחויבות שלי לשמירת יתרונה האיכותית של ישראל. המטרה שלנו היא להביא עוד מדינות שילכו בדרכה של מצרים (more Egypts); דהיינו, שיהיו מוכנות לחתום על הסכמי שלום עם ישראל" (שם).

בסיכום דבריו של הנשיא בולטות הנקודות העיקריות הבאות: הראשונה – הנשיא מתח ביקורת על פעילותה הצבאית של ישראל בלבנון, אך הביקורת נוסחה בלשון פושרת ומתונה. הנשיא הקרין את הרושם שהוא עושה זאת כדי לצאת ידי חובה, וכי ראוי להתמקד בסוגיות המרכזיות שעל הפרק. השנייה – הנשיא הציג עמדות ברורות בסוגיית לבנון ופתרון הבעיה הפלסטינית. השלישית – הנשיא התחייב במפורש לשמור על יתרונה האיכותית של מדינת ישראל מול מדינות ערב, ולהיוועץ עימה קודם שיגבש רעיונות ברורים להסדר. בנסיבות אלה נכון היה, לדעתנו, שראש הממשלה יכיל את ביקורת הנשיא העומד בראש המעצמה הגדולה בתבל, כאשר תלותה של מדינת ישראל בארצות הברית

עצמנו. מה היית עושה, אדוני הנשיא [...], אילו לרוסיה הייתה שליטה עדיין באלסקה, והייתה מרשה לכונופיות הנתונות למרותה לפעול נגד ארצות הברית [...] כל מה שעשינו היה להגן על עצמנו מפני תוקפנות. כיצד יכולנו להבליג על כך?" (שם).

הנשיא מתערב בשיחה ומבהיר שהרושם שנוצר בארצות הברית שונה. הרושם הוא שישראל הפציצה יעדים בביירות לאחר ההתנקשות בשגריר ארגוב, וכי ירי הטילים על ישראל היה בעקבות פגיעות אלה. עלינו להביא בחשבון את התמונה המתקבלת בדעת הקהל, אומר הנשיא לראש הממשלה. "הציבור שלנו ראה בניינים פגועים בביירות, ומתייחס לפעולות שלכם בצורה שונה מזו שאתם מצפים לה" (שם). בתגובה טוען בגין כי התקשורת הליברלית מוטה נגד ישראל, וכי היקף האבדות של הפלסטינים כפי שמדווח בתקשורת הוא מוגזם מאוד. למרות זאת, אומר בגין בהתרסה גלויה על דברי הנשיא, דעת הקהל בארצות הברית תומכת בנו. הקהילה היהודית בארצות הברית ניצבת מאחורינו. מיליוני מאמינים נוצרים בארצות הברית תומכים בנו (שם).

בהמשך מתייחס בגין שוב להיבט הפוליטי של המשבר. הוא מביע תמיכה בהצהרתו של הנשיא רייגן שכוחות ישראל יצטרפו לסגת מלבנון, אך במקביל יהיה צורך למנוע את המשך פעילות הטרור נגדה. ישראל מציעה אזור חיץ של 40 קילומטרים שבו יהיו כוחות רב-לאומיים. בגין הבהיר כי האו"ם עוין את ישראל, והדבר בא לידי ביטוי בעובדה שמשלחות רבות עזבו את אולם העצרת הכללית בטרם החל הוא לשאת את נאומו שם. לארצות הברית, אומר בגין, יש ניסיון רב בסוגיה של כוחות המשמשים חיץ בין צדדים לוחמים. בגין אינו מבטל לחלוטין את האופציה של הצבת כוחות האו"ם כחיץ, אך מדבריו משתמעת בפירוש העדפה לכוחות אמריקאיים, אולי בשיתוף פעולה עם מדינות פרו-מערביות אחרות. כוחות כאלה הוצבו בסיני במסגרת הסכם השלום בין מצרים וישראל (שם).

לאחר המפגש בפורום הרחב, נועדו שני האישים לפגישה במסגרת ארוחת צהריים יחד עם הצוותים. מזכיר ההגנה קספר ויינברגר פותח בסקירת האסטרטגיה האמריקאית במזרח התיכון. בגין מביע הסתייגות מן המגמה המקבלת ביטוי בדברי מזכיר ההגנה. ככל הנראה הוא רואה בה מאמץ להעצים את היחסים של הממשל עם העולם הערבי, על חשבונה של ישראל (Reagan-Begin meeting, 1982). בשלב זה מתפרץ שר ההגנה קספר ויינברגר, שנודע בגישתו האנטי-ישראלית, וטוען שהיחסים הטובים בין ארצות הברית וערב הסעודית אפשרו לאחרונה ללחוץ על אש"ף לקבל הפסקת אש

אנחנו לא חפצנו בעימות עם סוריה וניסינו להימנע מכך, אך הם היו נחושים להיכנס למערכה נגדנו (Reagan-Begin meeting, 1982).

בהמשך עובר ראש הממשלה להסבר על סוגיית יעדי המלחמה, שעוררה במשך זמן רב מחלוקת קשה בין ישראל לארצות הברית, וגם בציבור הישראלי. במיוחד הוא מתעכב להסביר את החריגה מתחום 40 הקילומטרים, שעוררה מחלוקת קשה גם בחו"ל וגם בארץ: "אני מבין", אומר ראש הממשלה לנשיא, "שמישהו סיפר לך שהולכתי אותך שולל. אני אדם זקן ובכל מהלך חיי לא הולכתי שולל אף אחד באורח מודע. אני בוודאי לא אולין שולל את נשיא המדינה החזקה בעולם. בהקשר לסוגיית 40 הקילומטרים, זה אכן היה היעד שלנו [...] החריגה מהתחום שעליו דיברנו של 40 קילומטרים היא תוצר של שיקולים צבאיים טקטיים שכל צבא היה עושה כדי להגן על הביטחון של תחום 40 הקילומטרים שבו היינו" (שם). ספק רב אם הסברים אלה היה בהם כדי לשכנע את הנשיא. ברור שלנשיא לא היו כלים לשפוט את הכורח של הפעולה הישראלית מעבר לקווים שעליהם התחייבה ממשלת ישראל. יכולתו של הנשיא להשתכנע מן הטיעונים שהעלה בפניו ראש הממשלה הייתה מותנית בשאלת האמון האישי שרחש כלפי ראש הממשלה. מבחינה זו, תשומת הלב הרבה שהעניק בגין לדברי הנשיא והירידה לפרטים יצרה רושם מוטעה של מחלוקת מהותית בין שתי המדינות בהקשר זה והגבירה את החשדנות ביניהם (שם).

"אני מבין", אומר ראש הממשלה לנשיא, "שמישהו סיפר לך שהולכתי אותך שולל. אני אדם זקן ובכל מהלך חיי לא הולכתי שולל אף אחד באורח מודע. אני בוודאי לא אולין שולל את נשיא המדינה החזקה בעולם. בהקשר לסוגיית 40 הקילומטרים, זה אכן היה היעד שלנו [...] החריגה מהתחום שעליו דיברנו של 40 קילומטרים היא תוצר של שיקולים צבאיים טקטיים שכל צבא היה עושה כדי להגן על הביטחון של תחום 40 הקילומטרים שבו היינו".

בגין אינו מסתפק בכך ומביא בפני הנשיא דוגמאות מן ההיסטוריה של ארצות הברית המוכיחות כי ארצות הברית פעלה במקרים רבים בדומה לדרך שבה פעלה ישראל, שוב כדי להצביע על צדקת המלחמה. בהמשך עובר ראש הממשלה להתרסה כנגד הנשיא על כך שעשה שימוש במונח "פלישה" (invade Lebanon). ראש הממשלה נשמע כעוס: "למען השם", הוא אומר לנשיא, "אנחנו לא פלשנו ללבנון. אנחנו הותקפנו על ידי כנופיות לאורך הגבול שלנו והחלטנו שעלינו להגן על

בשטחי הנגב. שתי המעצמות איימו להפעיל על ישראל סנקציות כלכליות חריפות אם תסרב לקבל את ההצעה. בסופו של דבר התוכנית ירדה מהפרק בגלל התנגדות מצרים. לאחר מבצע קדש הפעילה ארצות הברית, בתיאום עם ברית המועצות, מכשש לחצים כבד על ישראל כדי שתיסוג מסיני. בעקבותיו ישראל אכן נסוגה מסיני.

לאורך השנים הפנים הממשל האמריקאי את ההכרה כי למרות התלות הרבה של ישראל בו במגוון רחב של תחומים, הוא אינו יכול לכפות עליה לאמץ עמדות המנוגדות לאינטרסים חיוניים שלה. בסופו של דבר פועל הממשל האמריקאי, כמו ממשלים אחרים, בתוך מסגרת של מוקדי כוח בעלי אינטרסים שונים, לעיתים מנוגדים, שאינם מאפשרים לו למצות את מלוא יכולת האכיפה מול ישראל. בין הגורמים האלה יש למנות את הבית הלבן, הקונגרס, מערכת המשפט, דעת הקהל, התקשורת, קבוצות אתניות ודתיות כמו האוונגליסטים, ארגוני שדלנות למיניהם ועוד.

ביטוי בולט למגבלות הכוח של הממשל ניתן במאבק הקשה שניהלו ממשלי הנשיאים קנדי, ג'ונסון וניקסון נגד המשך פיתוח האופציה הגרעינית של ישראל. בסופו של דבר, ולמרות לחצים אדירים שהופעלו על ראשי הממשלה דוד בן-גוריון, לוי אשכול וגולדה מאיר, התחוויר לממשל כי מדובר באינטרס לאומי עליון של ישראל וכי מוטב לו להגיע להסכמות בהקשר זה, במקום לנסות ללא הצלחה להביא להפסקת פעילותו. גם בסוגיית מעמדה של ירושלים ובסוגיית הפליטים ניכרה לאורך השנים שחיקה לטובת ישראל בעמדה האמריקאית, שהייתה בראשיתה מנוגדת לחלוטין לעמדותיה של ישראל. שחיקה זו קיבלה ביטוי מוחשי במכתבו של הנשיא ג'ורג' וו. בוש אל ראש הממשלה אריאל שרון (בוש, 2004), שבו קבע בבירור שיהיה צורך לעצב מפת גבולות שתכיר במציאות הדמוגרפית שנוצרה לאורך השנים ביהודה ושומרון, עם התבססותם של גושי התיישבות גדולים בחלקים מיהודה ושומרון (שלום, 2010). ביטוי מוחשי נוסף ניתן בממשל הנשיא טראמפ, עם העברת שגרירות ארצות הברית בישראל מתל-אביב לירושלים, ההכרה בהחלת החוק הישראלי על רמת הגולן ותמיכה מוצהרת בעמדות ישראליות בנוגע לסוגיה הפלסטינית (ידלון, 2017). קיימת אפשרות ממשית לכך שבמהלך התקופה שנותרה עד סיום כהונתו יכיר הנשיא טראמפ בריבונות ישראל בבקעה.

ממשל הנשיא רייגן נתן ביטוי בולט להכרתו במגבלות הכוח של הממשל מול ישראל במהלך פגישתו עם ראש הממשלה מנחם בגין, בשלביה הראשונים של מלחמת לבנון הראשונה. מצד אחד הוא חש עצמו מחויב לתת

עם ישראל. ההערה הכעיסה מאוד את בגין, קרוב לוודאי משום שהמסר שלה הוא שישראל נמצאת במצב של נחיתות מול אש"ף, המחייב אותה כביכול "להתחנן על נפשה" ולבקש הפסקת אש. בגין קוטע את דבריו של ויינברגר בצורה בוטה, וכהגדרת רשם השיחה אף "עוינת באורח מופגן" (openly hostile), ומבהיר לו שהוא שגה. לטענת בגין זו הייתה מצרים ולא ערב הסעודית שלחצה על אש"ף להסכים להפסקת אש. ויינברגר מנסה להתגונן ולהסביר את עצמו, אך בגין אינו מאפשר לו להמשיך וקובע כי הנשיא נתן לו, לבגין, את רשות הדיבור (שם). בישיבת הממשלה לאחר פגישתו עם הנשיא רייגן קובע בגין כי בממשל האמריקאי קיימות שתי אסכולות: אחת אוהדת כלפי ישראל, בהובלת מזכיר המדינה אלכסנדר הייג, ואחת עוינת לישראל, בהובלת מזכיר ההגנה קספר ויינברגר (נאור ולמפרום, תשע"ד, עמ' 574).

סיכום

הדיאלוג האסטרטגי בין מדינת ישראל בראשות מנחם בגין לבין ארצות הברית בראשות הנשיא רייגן, בתקופה שקדמה לפרוץ מלחמת לבנון הראשונה ובשלהיים הראשונים לאחר שפרצה, נותן ביטוי לתחילתו של שינוי איטי והדרגתי ביחסי ישראל וארצות הברית. יודגש כי שינוי זה אינו עקבי, וגם הוא ידע לאורך השנים עליות ומורדות. בעשורים הראשונים לאחר הקמת המדינה, הדגש במדיניות הממשל האמריקאי התבסס על ההנחה שהאינטרס הלאומי של ארצות הברית מחייב אותה לתמוך בצורה מלאה כמעט בעמדה הערבית בסכסוך הישראלי-ערבי. הגם שארצות הברית הייתה גורם מרכזי בגיבוש המהלכים לסיום מלחמת העצמאות ולחתימת הסכמי שביתת הנשק, בפועל היא לא הכירה בתוצאות המלחמה. לאורך כל שנות ה-50 תבעה ארצות הברית מישראל לסגת מן הסטטוס קוו שנוצר לאחר המלחמה בהקשר לסוגיות העיקריות הבאות: הראשונה – גבולות שביתת הנשק; השנייה – מעמד הפליטים הפלסטינים; השלישית – מעמדה של ירושלים. הנחת הממשל הייתה שישראל תלויה בארצות הברית באופן מוחלט כמעט, ולכן היא תתקשה לסרב לתביעות מצד הממשל בסוגיות הנוגעות למדיניות הביטחון של ישראל וליחסיה עם העולם הערבי.

על רקע זה ניתן לראות את הלחצים הכבדים, מלווים באיומים בוטים, שהפעילו נשיאים שונים כלפי ישראל בתביעות הנוגעות לקידום מהלכי הסדר עם מדינות ערב. במהלך שנות ה-50 רקמה ארצות הברית בהנהגתו של הנשיא אייזנהאואר, ובתיאום עם בריטניה, תוכנית להסדר מדיני בין ישראל ומצרים ("תוכנית אלפא"), שבמסגרתה תצטרך ישראל לסגת מחלקים גדולים

בלבנון, מן הראוי היה לשקול בכובד ראש אם עיתוי המפגש מתאים. מפגש בין ראש ממשלת ישראל ונשיא ארצות הברית חייב להיערך בעיתוי נוח לשני הצדדים, דבר שיבטיח את הצלחתו. בסוגיה כל כך קריטית למדינת ישראל, מן הראוי שלא יילקחו סיכונים מיותרים.

במהלך המפגש הקדיש ראש הממשלה מקום ניכר לעימות עם הנשיא ואנשי הצוות שלו סביב הביקורת של הממשל על מהלכי הצבאיים של ישראל. אנו לא רואים טעם רב בהתעמתות עם ביקורת של מעצמה ידידותית כמו ארצות הברית על מהלכי הצבאיים של מדינת ישראל, מה גם שנראה היה בעליל שביקורת זו נועדה לצאת ידי חובה. התגובה הישראלית רק מחדדת את המחלוקות ואינה תורמת דבר לחיזוק הקשרים בין שתי המדינות.

מעבר לכך, במהלך המפגש הפגין ראש הממשלה בגין נטייה מוגזמת להתריס בפני נשיא ארצות הברית על דבריו, תוך הצגת אירועים מן ההיסטוריה הלאומית של ארצות הברית, המצביעים לכאורה על צביעות בהתייחסותה של ארצות הברית. דברים אלה יוצרים ללא ספק מבוכה בממשל האמריקאי, אך לא ברור כיצד הם משרתים את האינטרסים הלאומיים של מדינת ישראל. ראש הממשלה נתניהו נאלץ לנקוט גישה דומה כאשר החליט לנאום בקונגרס ולמתוח ביקורת פומבית על הנשיא אובמה בשל הסכם הגרעין שהוא חתם עם איראן, שבו ראה נתניהו איום ממשי על ביטחונו של מדינת ישראל. הגם שממשל אובמה לא שבע נחת ממפגן כוח זה במגרשו הביתי, הוא לא הגיב בפגיעה כלשהי באינטרסים חשובים של מדינת ישראל. בתקופת כהונתו של אובמה התהדקו באורח משמעותי הקשרים האסטרטגיים בין ישראל וארצות הברית.

כל הנהגה בישראל חייבת להפנים בקרבה את ההכרה בכך שמערכת היחסים בין שתי המדינות היא א־סימטרית, ואין טעם לדרוש שוויון בהתייחסויות כלפי פעילותן הצבאית של שתי המדינות. בנסיבות שבהן נערך המפגש בין הנשיא רייגן ובגין, מן הראוי היה למזער עד כמה שאפשר את המחלוקות, ולמקד את הדיון בהשגת הבנות מרחיקות לכת עם הממשל סביב הדרכים שבהן צריכה ישראל לפעול כדי לצמצם את האיומים עליה. בסיכומו של דבר, הרושם המתקבל מקריאת הפרוטוקול הוא שממשל רייגן הפנים ככל הנראה שמנחם בגין היה ראש ממשלה מ"ז שונה". מדובר במנהיג שנשא עימו את ההיסטוריה הקשה והטרגית של העם היהודי לאורך אלפי שנים, ואת הצורך שבער בעצמותיו להדגיש את צדקת דרכה של ישראל בפני "הגויים". בנסיבות אלה הבין הממשל שאל לו לצפות שגינוני הדיפלומטיה המסורתית יחייבו אותו. גם נתניהו מרבה לשזור מוטיבים

ביטוי לכעסו על פעילותה הצבאית של ישראל בלבנון, שפגעה באינטרסים של ארצות הברית ובמיוחד בקשריה עם העולם הערבי. מצד אחר הוא הבין שפעילות זו של ישראל הכרחית לצורך הגנה על מדינת ישראל ואזרחיה. מעבר לכך, הממשל היה מודע לכך שפעילות זו שירתה במידה רבה גם את האינטרסים האסטרטגיים של ארצות הברית.

מרכיב "סמוי" בגיבוש עמדותיה של ארצות הברית בסוגיית המערכה בלבנון הייתה העובדה שצה"ל לא מימש את הציפיות של הממשל לנצל את עליונותו הצבאית המוחלטת כדי להביא להכרעה מהירה במערכה, תוך פגיעה מינימלית באוכלוסייה אזרחית. תופעה דומה חזרה על עצמה גם במלחמת לבנון השנייה ובמהלך 'צוק איתן', כאשר לאחר שבועות של מלחמה לא הצליח צה"ל להגיע לעמדה של הכרעה מול חזבאללה וחמאס, הגם שהממשל תמך בזכותה של ישראל לפעול להגנה עצמית והעניק לה חופש פעולה נרחב למדי (שלום, 2014; שלום והנדל, 2007). ברור מאליו שאילו היה צה"ל מצליח להשיג ניצחון חד־משמעי תוך זמן קצר ופגיעה מינימלית באוכלוסייה אזרחית, עמדת הממשל כלפי המערכה שאליה יצאה ישראל הייתה שונה במידה רבה.

תובנה זו המשיכה להיות רלוונטית גם בעימותים אחרים שהיו לישראל מאז מלחמת לבנון הראשונה, והיא תהיה רלוונטית גם בעתיד. מאז מלחמת לבנון הראשונה נקלעה מדינת ישראל מספר פעמים לעימותים מלחמתיים עם אויביה, ובראשם חזבאללה וחמאס. אף אחד מן העימותים לא הסתיים במהירות, ובוודאי שלא בהכרעה. בכל העימותים חזרה ונשנתה הדילמה של גביית מחיר כבד מהאויב, אל מול הידיעה שפעילות זו תהיה כרוכה בהכרח בפגיעה באוכלוסייה אזרחית. על רקע מעורבותה המסיבית של התקשורת בעימותים אלה, ברור מאליו שכל עימות יוביל בהכרח לפגיעה במעמדה של ישראל בדעת הקהל בעולם. יש להניח שגם בעימותים המלחמתיים הבאים תעמוד מדינת ישראל בפני דילמות דומות. הנחת היסוד היא שהמראות הקשים שיציפו את מסכי הטלוויזיה יחייבו גם מדינות אוהדות לישראל למחות על פעילותה הצבאית. מחאה זו מן הסתם תצמצם את חופש התמרון שלה. לפיכך, היכולת של מדינת ישראל להביא להכרעה מהירה של עימות צבאי עתידי הופכת להיות בעלת משמעות קריטית עבור מדינת ישראל.

מפגש בגין-רייגן טומן בחובו לקחים חשובים, בהקשר של יחסי ישראל-ארצות הברית, לימינו אלה ולעתיד: אנו סברנו שבנסיבות שנוצרו עם פתיחת המערכה, ועל רקע המחאות הגוברות סביב פעילותה הצבאית של ישראל

היסטוריים ויהודיים בהתבטאויותיו. לנו נראה שהכללת מוטיבים אלה תרמה לחיזוק מעמדו הבינלאומי.

פרופ' זכי שלום הוא מרצה בכיר במכללה האקדמית אשקלון ועמית מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי שליד אוניברסיטת תל-אביב. פרופ' שלום פרסם שורה של ספרים ומאמרים על היבטים מגוונים ביחסי ישראל-ארצות הברית ועל מדיניות הביטחון של ישראל. בשנת 2007 זכה פרופ' שלום בפרס ראש הממשלה על תרומתו לחקר מורשת דוד בן-גוריון.

מקורות

- אוריון, א' (2016). עשור ליוניפי"ל 2: כוח חזק, מנדט חלש, מבט על, גיליון 844, המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל-אביב.
- בגין, מ' (4 ביוני 1982א). [מכתב ראש הממשלה בגין אל הנשיא רייגן]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.
- בגין, מ' (6 ביוני 1982ב). [מכתב ראש הממשלה בגין אל הנשיא רייגן]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.
- בוש, ג' (2004). חילופי מכתבים בין ראש הממשלה, אריאל שרון לבין נשיא ארה"ב, ג'ורג' בוש (14 באפריל), אתר הכנסת, https://www.knesset.gov.il/process/docs/DisengageSharon_letters.htm
- בן-צבי, א' (2011). **מטרומן ועד אובמה: עלייתם, וראשית שקיעתם של יחסי ישראל-ארצות הברית**, משכל הוצאה לאור, ידיעות אחרונות.
- הייג, א' (4 ביוני 1982). [מכתב מזכיר המדינה אל ראש הממשלה מנחם בגין]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.
- ידלון, ע' (2017). העברת שגרירות ארצות הברית לירושלים, סיכויים, סיכונים והמלצות, מבט על, גיליון 895, המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל-אביב.
- לואיס, ס' (9 ביוני 1982). [מכתב השגריר אל ראש הממשלה מנחם בגין]. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.
- משרד החוץ הסובייטי (16 ביוני 1982). [מברק אל משרד החוץ בירושלים]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.
- נאור, א', ולמפרום, א' (עורכים) (תשע"ד). **מנחם בגין – ראש הממשלה השישי: מבחר תעודות מפרקי חייו (1913-1992)**, ארכיון המדינה, ירושלים.
- עברי, ד' (2007). השמדת מערך הטק"א במלחמת שלום הגליל, **מערכות**, 25 שנה למלחמת שלום הגליל, גיליון 413, יולי, עמ' 72-68.

רייגן, ר' (27 באפריל 1982א). [מכתב הנשיא אל ראש הממשלה בגין]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.

רייגן, ר' (4 ביוני 1982ב). [מכתב הנשיא אל ראש הממשלה בגין]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.

רייגן, ר' (6 ביוני 1982ג). [מכתב הנשיא אל ראש הממשלה בגין]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.

רייגן, ר' (9 ביוני 1982ד). [מכתב הנשיא אל ראש הממשלה בגין]. ארכיון המדינה. (תיק מנכ"ל משרד ראש הממשלה, מתתיהו שמואלביץ, התכתבויות בין הנשיא רייגן וראש הממשלה בגין, תיק א-4/178), ירושלים.

שלום, ז' (1996) **מדיניות בצל מחלוקת: מדיניות הביטחון השוטף של ישראל 1949-1956**, הוצאת מערכות, תל-אביב.

שלום, ז' (2010). תכנית ההתנתקות – החזון ושברו, **עדכן אסטרטגי**, כרך 13, גיליון, המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל-אביב.

שלום, ז' (2014). "יחסים מיוחדים" במבחן הזמן, מדיניות ארצות הברית במהלך מבצע 'צוק איתן'. **עדכן אסטרטגי**, כרך 17, גיליון 3, אוקטובר, המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל-אביב.

שלום, ז', והנדל, י' (2007). כשלים קונספטואליים בדרך למלחמת לבנון: לקחים אפשריים, **עדכן אסטרטגי**, כרך 10, גיליון 1, יוני, המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל-אביב.

EC action against Israel. Summary of measures against Israel. Signature of EC/Israel financial protocol still suspended? Arms embargo against Israel. FCO 93/1592. File No. NFr 026/1, PRO (Public Record office), 1982 (no date).

Kennedy, D., & Brunetta, L. (2010). Lebanon and The Intelligence Community, CIA Library, Volume 37, Issue 2, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol37no2>

Reagan, R. (1990). *An American life*, Simon and Schuster, New York.

Remarks of the President and Prime Minister Menachem Begin of Israel Following Their Meetings, (September 10, 1981). Ronald Reagan Library, Simi Valley, USA, <https://www.reaganlibrary.gov/research/speeches/91081b>

Remarks of the President and Prime Minister Menachem Begin of Israel Following Their Meetings (June 21, 1982, 11.05- 11.50). Near East and South Asia Affairs, Ronald Reagan Library, Simi Valley, USA. <https://www.reaganlibrary.gov/research/speeches/62182a>